

Україна, становище.

Особистий штаб Рейхсфюрера СС. Ведення документації. Номер справи: Geb./144. Секретно. Про ситуацію в Україні на основі перевірки "Німецької службової пошти" України, тобто приватної кореспонденції німецьких підприємств і їхніх співробітників, які працюють у Райхскомісаріаті, з України до Рейху.

Протягом останніх шести місяців А.В.Р. перевірила тисячі листів німців із Рейху, які працюють в Україні. Листи свідчать, з одного боку, про те, що значна частина німців у Райху активно і з ентузіазмом бере участь у великих завданнях на сході Європи, відображаючи величезний будівельний проект. Але, з іншого боку, у них також чітко проявляються дуже серйозні й тривожні **ознаки розкладу**. Критика і негативні аспекти особливо помітні в листах, через що проблеми в Україні можуть здаватися перебільшеними. Проте зміст перевірених листів не залишає сумнівів у наявності проблем, які можуть серйозно поставити під загрозу інтереси Рейху і підірвати масштабні будівельні роботи.

Серед ознак розкладу в Україні на першому місці стоїть **бартер і чорний ринок**. Велика частина листів із України стосується обміну; бартер — це єдине, що, здається, сильно цікавить значну частину авторів листів у їхній роботі в Україні. Обмінюється все можливе й неможливе на українські продукти (яйця, олію, сало, шинку тощо). У листах, серед іншого, згадуються такі товари для обміну: сіль, сірники, кремені, дріжджі, старий одяг, домашнє начиння, жіноча білизна, дамські сумочки, тертки, ножі для нарізки огірків, підв'язки для панчів, сахарин, крем для шкіри, сода, лак для нігтів, розпушувач для тіста, помади, зубні щітки. Створюється враження, як зазначають багато авторів листів, що Україна перетворилася на "барахолку Рейху", і що Німеччина скидає всі свої непотрібні товари в Україну. "Тут усе занепадає", — пишеться в одному з листів. Дешеві прикраси, медальйони, безцінні ланцюжки продаються українським селянкам. Старий і немодний одяг у яскравих кольорах має великий попит. В одному випадку хтось замовляє "дуже дешеві скляні прикраси, якими заповнюються порожні ящики для доставки 2000 яєць". Це все нагадує, за словами одного спостерігача в Україні, "торгівлю з африканськими племенами" і "обмін" скляних намистин на слонову кістку.

Основний мотив усіх листів із України додому такий: "Збирайте все, що зможете знайти". "Купуйте все", — йдеться в листах, — "гроші не мають значення". "Не дивіться на гроші, купуйте, що можете". Жінки вдома отримують вказівки очистити весь будинок. Це доходить до того, що дружинам наказують ні за яких обставин нічого не віддавати на збір тканин: "Мені все потрібно тут самому". Адресатам пропонується "обходити знайомих і родичів", щоб зібрати старий одяг, одяг, домашнє начиння тощо. Для необхідних покупок займають гроші. Організуються спільні закупівлі. Цілі родини об'єднуються для організації поставок товарів для обміну в Україну. Невикористані купони на одяг із картки 1942 року збираються у знайомих і родичів. "Я дуже добре розумію, що родичі не хочуть віддавати купони безкоштовно, але тобі це й не потрібно". Пропонуються значні "комісійні" для придбання товарів для обміну. Практикується обмін прикрас і кілець. У одному листі описано, як дідусь має надіслати свої нові чоботи в Україну, за що він отримає 8 літрів олії, щоб потім обміняти

їх на пальто. "Пальто ми, можливо, також зможемо продати". В іншому випадку автор листа спочатку отримує від знайомого шевця немодні жіночі туфлі в обмін на олію, щоб потім "розширити" обмінний бізнес. Таким чином, обмін організовується як в Україні, так і в Рейху.

Обмін здійснюється в усіх масштабах і в найрізноманітніших формах. Одні просять надсилати їм сіль кілограмами й двічі на місяць відправляють своїм сім'ям 5–10 яєць як доповнення до раціону. Інші надсилають у Німеччину одразу або поспіль 10, 20, 30, 40 пакунків. Деякі примудряються замовляти собі до 10 центнерів солі (!) в Україну. (Ціна центнера солі в Україні має *«обмінну вартість»* у 1000 рейхсмарок: за 1 фунт солі можна отримати курку, за 10 фунтів — барана). Відправлення 2–3 тисяч яєць на одну родину в Рейх не є рідкістю. Один з авторів листів із гордістю повідомляє, що він відправив своїй дружині до Різдва 1,5 центнера товарів. В іншому випадку згадується, що співробітник однієї зі східноторгових компаній роздав в Україні більше масла для хабарів, ніж складає річна норма масла в Рейху.

У кореспонденції з України згадуються такі вантажі:

- "Одна скриня зі спиртними напоями та каракулевими шкурами, 2300 яєць (одна відправка)."
- "Одна скриня зі спиртними напоями, два барила меду (одна відправка)."
- "Пакет №1": дві курки та мед.
- "Пакет №3–4": кури.
- "Пакет №5": яйця.
- "Пакет №6": локшина.
- "Пакет №7": манка.
- "Пакет №8": горох.
- "Пакет №9": крупи.
- "Пакет №10": сало.
- "Пакети №11 і №12": боби.
- "Пакети №15–16": м'ясо та сало.
- "Пакет №19": яйця, сало та борошно.
- "Пакети №20–22": яйця, цукор, масло.
- "Пакет №23": ковбаса і тістечка.

Ці пакунки відправлялися протягом двох послідовних днів!

Обмін не обмежується простим бартером. Здійснення обмінної торгівлі у великих масштабах можливе лише через *хабарництво, корупцію та грубі порушення*. "Великі відправлення" контрабандно включаються у службові перевезення. Цілі вагони доставляються до Рейху за допомогою транспортних компаній і корумпованих залізничників. Супровід транспортів є популярними "зв'язками" і часто підкупується в широких масштабах. (У листах про це часом пишеться відкрито). Багато товарів вивозиться літаками, частково за підтримки екіпажів літаків. Спекулянтські угруповання організовують власну поштову службу. Листи та пакунки часто перевозяться відпускниками.

Отже, повідомляється, що "золотофазан", тобто чоловік у коричневій уніформі, під час поїздки у відпустку взяв із собою "цілий мішок листів". Це дозволяє припустити, що багато серйозних випадків корупції навіть не дійшли до відома місцевих служб. Товари для обміну та відправлення в Рейх часто походять із розкрадань. У листах згадується про "допомогу" знайомого в "картковому відділі", а керівник одного м'ясопереробного підприємства наївно пише, що у нього ще недостатньо великий обіг, "щоб відкладати багато на сторону". Поставки з Рейху, призначені для забезпечення німецької адміністрації в Україні (меблі, вино тощо), відправляються назад до Рейху. Водночас фіксуються випадки непоправного втручання в економічну структуру України, наприклад, забій унікальних каракульських овець заради їхніх шкур для переправлення в Рейх.

Обмін перестає бути лише для особистих або сімейних потреб. Він стає "бізнесом" і зрештою ведеться на комерційній основі. Люди прагнуть спекулювати та заробляти гроші. У листах зазначається, що в Україні "гроші лежать просто на вулиці" і що за короткий час можна здобути статки. "Ти можеш за ніч стати багатю жінкою." Простолюдини пишуть додому, що вже заробили тисячі. Інші планують купити в Німеччині автомобілі та нерухомість за заробітки в Україні. У дусі нових багатіїв для дружин купуються коштовності й дорогі хутра. Листи розповідають про величезні прибутки в Україні. Біжутерію продають із 1000% націнкою. За сірники, наприклад, отримують "6 метрів" (= марок), а старі костюми продають за понад 600 рейхсмарок. У листах часом відчувається жаргон спекулянтів. Автори хваляться, що можуть "добре організувати", розповідають, як провернули чергову "справу", і вихваляють свою "кмітливість" у здійсненні цих сумнівних оборудок. В одному листі ситуація описується так:

"Головним завданням усі бачать лише те, щоб зробити своє життя зручнішим, якнайбільше накрести харчів і відправити їх додому. У будь-якому разі в цьому плані досягаються дійсно надзвичайні результати. Обмін та чорний ринок процвітають, а те, що раніше робили євреї, тепер виконують "арійці" у значно вдосконаленій формі."

Корупція поширюється також із України на Рейх. Поставки з України стають основою для нового чорного ринку в Німеччині. Як зазначено в численних листах, родини, які не можуть використати величезні партії яєць, отримані з України, обмінюють їх на інші дефіцитні товари. З українською олією люди здійснюють "рейди" до сіл. Незаконно набувають тканини для костюмів. Рідкісні товари навіть використовуються для хабарів. Наприклад, під час відправлення 500 яєць у невелике німецьке містечко отримувачці, яка, вочевидь, мала працювати, радять виділити 100 яєць працівникові біржі праці.

Усі ці аспекти узгоджуються із суворим загальним висновком, який часто зустрічається в листах: Україна є "раєм для спекулянтів", а німців, які працюють в економіці та цивільному управлінні України, називають "східними гієнами".

"Манію обміну" в Україні в звітах зі Сходу часто частково пояснюють **тим, що людям бракує справжньої роботи та завдань.** У багатьох листах говориться, що люди "займаються" тим, що збивають ящики для посилок додому, а в іншому сидять без діла. Організації та підприємства всі роздуті, і тому люди не мають чим зайнятися. У Німеччині магазини закриваються, а в Україні велика "компанія" відкриває "універмаг", який продає капці та сумки з соломи. "І для продажу такого мотлоху німців відправляють в Україну". Великі проєкти "організуються" від зеленого столу, і в

результаті людям не вистачає роботи. Це підтверджує історія одного, очевидно сумлінного чоловіка, який тікає з Кракова, щоб уникнути бездіяльності:

"Я бачив у Кракові, як там байдикують, і сам два місяці майже нічого не робив. Отримував гарну зарплату й ставлення, яке в довгостроковій перспективі я не міг винести без роботи. Тому я сприймав своє перебування в Кракові лише як тимчасове і знайшов нову роботу тут, у Рівному. Спочатку з метою активно сприяти розвитку тутешнього ремесла. Зарплата 1000 марок і східна надбавка. Життя тут дуже дешеве, пайки продуктів удвічі більші, ніж у Генерал-губернаторстві, і можна дістати навіть найкращі лікери. Але, любі, ви будете сміятися. З Кракова я втік, бо не було чим зайнятися, а тут мені навіть не треба ходити в офіс, я можу спати, скільки хочу, гуляти, де хочу, отримую купу грошей і фактично нічого не роблю. Я здався і прийняв свою долю."

Інший випадок:

"Раніше наш майстер писав години та щоденний звіт для керівництва будівництва ввечері після роботи, це займало пів години. А з грудня тут з'явився виконроб із Кельна, який виконує цю важку роботу. Але тепер він зламався під тягарем цієї роботи, і тепер прийшов бухгалтер із Кельна, який узяв на себе цю важку роботу. Можна кричати через це знуцання..."

Скаржаться також, що нові організації та підприємства ведуть справи з абсолютно невідповідними для тотальної війни витратами. Вагонні вантажі меблів для облаштування районного комісара відправляють в Україну, замість того щоб надіслати одяг для напівголих етнічних німців. Інший районний комісар замовляє собі квіткові ящики, у той час як відсутні найнеобхідніші робочі меблі, як-от письмові столи тощо.

Кажуть, що це "східна лихоманка", яка керує людьми на Сході, дух порожнього марнославства. Кожен пост розростається, бо її керівник хоче здаватися важливим і незамінним. Кожен хоче оточити себе натовпом людей. Усюди панують жага влади й манія величчя, пост бореться проти посту, підприємство проти підприємства, поліція проти армії, армія проти цивільного управління, цивільне управління проти партії. Люди втратили вміння підкорятися загальному інтересу. У людей спостерігається жахливе піднесення себе над іншими та вражаюча відсутність товариськості. Один німець із України пише, що йому довелося приїхати на Схід, щоб навчитися, як німці можуть бути проти німців:

"Кожен дрібний клерк хоче бути маленьким королем і роздуває себе. А росіяни спостерігають за цим театром. Скоро треба буде соромитися бути частиною цього. Тут потрібно підмітати залізним віником. Загалом люди поведуться огидно."

"Наші найбільші вороги – це німці, які тут ходять у партійній формі. Якщо хтось із нас хоче випити пива в одному з їхніх ресторанів, нас змушують залишити цей заклад... Коли мене попросили вийти з одного з цих закладів – це прохання передала росіянка – я відчув себе як собака, якого копнули. Адольф Гітлер якось сказав: шануй вуличного прибиральника свого народу більше, ніж короля інших країн. Ми ще дуже далеко від цього."

Багато хто підсумовує свої враження від України одним словом: "Етап". Життя в Україні – це "етап" у найгіршому значенні цього слова. У депресивному повторенні повідомляють про регулярні пиятики,

пияцтво на службі, безлад у підприємствах, лінь, деморалізацію жінок тощо. Згадуються "п'янки з відповідними бабами", поїздки на човнах із "розфуфуреними нафарбованими дівчатами". І знову й знову в листах повторюється: "Якби це знав Фюрер!"

"Від злості можна задихнутися, спостерігаючи за цим. Там сидять або стоять друкарки, курячи сигарети. Як думаєш, що вони роблять? Можливо, один або два листи на день, а іноді й жодного. Хотілося б вибити сигарети з їхніх ротів. Народні німкені, звісно, дивляться на це з презирством, кажуть, що у всій Німеччині так. Ну, у мене в офісі таких точно не було б. Але ж панове не можуть виступати проти, якщо вони з ними їздять на автомобільні прогулянки, вечорами влаштовують пиятики з великою кількістю горілки та інших напоїв... Іноді аж трясє від злості, хочеться взяти всю цю наволоч і відправити на фронт проти росіян. Але настане й той день, коли ми з ними розрахуємося. Так, Ані, якби це знав Гітлер. Ящики й мішки з усіма продуктами відправляються додому літаком. Усі ми, новоприбулі, вже записали свої спостереження на цей випадок. Попереду, неподалік від нас, наші товариші б'ються й гинуть, а тут вони ревуть, п'яні, як свині, ночами в коридорах. Так, це Німеччина на етапі."

"Мені шкода тільки бідних фронтових солдатів, які змушені боротися за таке сміття."

Часто в листах під враженням від цих обставин говориться, що бракує належного відбору людей для роботи в Україні. "Тут перебуває лише найбільший непотріб, який Райх відкинув як непридатний; натомість потрібно було б зовсім протилежне." Деякі автори листів доходять до того, що заявляють, ніби вони воліли б працювати з росіянами, ніж із німцями, оскільки Райх надсилає в Україну неймовірний людський матеріал.

Листи з України також із лякаючою чіткістю демонструють, що умови в "етапній Україні" є живильним середовищем для дефетистських настроїв. Значна частина авторів листів виражає небажання та невдоволення, схильність до сумнівів і зневіру, ниття та недовіру. Під час кризи на початку року багато листів свідчили про стан повного внутрішнього занепаду.

"Жахливі огидні сцени," — пише один автор про дні кризи на Сході, — "траплялися тут під час евакуаційних перевезень. Усе йшло шкереберть: гідність, чесність, товариськість (яка в цих людей і раніше була лише на словах), повага, почуття обов'язку загалом і до подружжя зокрема."

Дуже часто в листах висловлюється бажання втекти від труднощів і небезпек (наприклад, партизанської загрози). На спроби обмежити контрабанду відповідають: "Що нам тоді робити в Україні?" На зменшення продовольчих норм в Україні (які все одно в рази перевищують норми в Райху) кажуть: "Голодувати ми можемо й удома". Один автор пише, що якщо наважаться конфіскувати деякі з його посилок і передати їх Націонал-соціалістичній народній допомозі (NSV), то це буде його останній день в Україні.

Саботаж у ставленні до служби на фронті чи в тилу проявляється в листах у найрізноманітніших формах. Складається враження, що багато авторів готові покинути все та втекти.

"Я маю враження," — йдеться в одному з листів, і за змістом це повторюється в багатьох інших, — "що ми скоро звідси підемо."

Однак із листів, оброблених службою, також видно, що в Україні є потужні сили спротиву деструктивним явищам. Уже сам обурення станом справ в Україні доводить, що в адміністрації та економіці України є багато здорових елементів, які тільки й чекають на рішуче втручання.

Підписано.